

วิจารณ์หนังสือ : Book Review

เทคนิคการใช้คำถาม พัฒนาการคิด*

Questioning Technique for Thinking Development

ผู้เขียน: ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์

Author: Chaiwat Sudhirat

พว:ครุวมงคลประยุต และพว:มหามิตร จิตปัญญา

Phrakru Woramongkonprayut and Phramaha Mit Thitapanyo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail: phrakruworramongkol@gmail.com

1. บทนำ

หนังสือเรื่อง เทคนิคการใช้คำถามพัฒนาการคิด เขียนโดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ เป็นหนังสือกึ่งวิชาการ ฉบับพกพาสะดวกต่อการอ่าน วัตถุประสงค์ของหนังสือเพื่อเป็นประโยชน์ต่อครูผู้สนใจจะนำไปใช้ประกอบการจัดการเรียนรู้ โดยเฉพาะที่ฝึกให้ผู้เรียนได้คิดระหว่างการทำกิจกรรมการเรียน การใช้คำถามในการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จำนวน 126 หน้า พิมพ์เป็นครั้งที่ 3 ฉบับปรับปรุง ผู้เขียนปัจจุบันเป็นอาจารย์สอนระดับปริญญาโท และปริญญาเอก สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ มีผลงานเขียนหลายเล่ม อาทิ 80 นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สอนเด็กให้มีจิตสาธารณะ สอนประวัติศาสตร์

ให้ได้มีความสุข สนุกคิดการจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง แนวคิดพื้นฐานการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน การเขียนบทเรียนสำเร็จรูป การพัฒนาความสามารถในการวิจัยพัฒนา การเรียนรู้โดยการใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นต้น

2. โครงสร้างของหนังสือ

โครงสร้างของหนังสือเล่มนี้ มีทั้งหมด 9 บท คือ ความสำคัญของการใช้คำถามลักษณะของคำถาม เทคนิคการใช้คำถาม ระดับการใช้คำถาม การใช้คำถามพัฒนาการคิดวิเคราะห์ การใช้คำถามพัฒนาการคิดแก้ปัญหา การใช้คำถามพัฒนาการคิดสร้างสรรค์ การใช้คำถามพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการประเมินทักษะการใช้คำถาม

---

*ได้รับบทความ: 18 กันยายน 2561; แก้ไขบทความ: 1 ธันวาคม 2561; ตอปรับตีพิมพ์: 26 ธันวาคม 2562

Received: September 18, 2018; Revised: December 1, 2018; Accepted: December 26, 2019

3. เนื้อหาโดยย่อ

ความสำคัญของการใช้คำถาม ผู้เขียนได้อารัมภบทเรื่องบอกให้รู้ว่า ผู้เขียนจะนำเสนอการใช้คำถามในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นที่ผู้เรียนผู้เขียนได้เขียนในลักษณะพรรณนาถึงคำถามนั้นมีความสำคัญมากในการพัฒนาผู้เรียน โดยคำถามจะช่วยให้ครูได้สำรวจความรู้เดิมและกระตุ้นความสนใจผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน โดยใช้คำถามเป็นตัวกระตุ้นให้เด็กคิด ผู้สอนควรใช้คำถามอย่างหลากหลาย ตั้งแต่คำถามง่ายๆ จนถึงคำถามที่ต้องใช้ความคิดที่สูงขึ้น (Sudhirat, 2012 : 3-15) ซึ่งสอดคล้องกับหนังสือ พฤติกรรมการสอน วิทยาศาสตร์ กล่าวว่า “คำถามจำแนกโดยใช้เกณฑ์ต่างๆ ได้หลายลักษณะ เช่น คำถามระดับต่ำ คำถามระดับสูง คำถามง่าย คำถามยาก นักการศึกษาบางกลุ่มแบ่งประเภทคำถามตามระดับ” (Dejakup, 2002 : 11)

ผู้ศึกษามีความเห็นว่าการเขียนของผู้เขียนในบทนี้ เน้นความสำคัญของการใช้คำถามแบบหลากหลาย ซึ่งสามารถจะกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดแง่มุมในการเสริมสร้างความสามารถทางความคิดให้แก่ผู้เรียน ผู้เขียนเน้นการใช้คำถามของครูช่วยให้นักเรียน มีส่วนร่วมในการเรียนการสอน อันเป็นแรงจูงใจที่จะทำให้นักเรียนมีความพยายามในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ใหม่ เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ลักษณะของคำถาม ผู้เขียนอธิบาย โดยยกตัวอย่างคำถามหลายคำถามอ่านแล้วทำให้ผู้อ่านได้คิดคำตอบตามประเด็นคำถาม เป็นการให้ผู้อ่านได้ใช้ความคิดหาคำตอบของคำถามนั้น เช่น 1) การ

ถามเกี่ยวกับความเข้าใจ เช่น นักเรียนจะมีวิธีการอย่างไรไม่ให้ติดไข้หวัดใหญ่ 2009 2) การถามให้อธิบาย เช่น ถ้าอยากรู้เหตุการณ์สำคัญในหมู่บ้านนักเรียนจะอย่างไร 3) การถามให้คิดวิเคราะห์ เช่น คนไทยจำนวนมากยากจน น่าจะเกิดจากสาเหตุใดเป็นสำคัญ 4) การถามให้คิดเชิงเหตุผล ปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคริมฝั่งแม่น้ำโขงที่จังหวัดหนองคาย และจังหวัดอุบลราชธานี นักเรียนเชื่อว่าเกิดจากพญานาคจริงหรือไม่ เพราะอะไร 5) การถามเพื่อให้เกิดความคิดรวบยอด เช่น ผลจากโครงการนี้ นักเรียนจะสรุปเป็นหลักการว่าอย่างไร 6) การถามเพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ เช่น จะแปรรูปกล้วย ให้นำรับประทานและขายดีได้อย่างไร (Sudhirat, 2012 : 15-28) ซึ่งสอดคล้องกับบทความการใช้เทคนิคการใช้คำถามเพื่อพัฒนาการคิดการเขียน ได้กล่าวถึง ลักษณะของคำถาม ตามวัตถุประสงค์ของการถามไว้ ดังนี้ 1) ถามเพื่อเปรียบเทียบ เช่น สภาพภูมิประเทศของทั่วโลกเหนือและทั่วโลกใต้เหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร 2) ถามเพื่อการตัดสินใจ เช่น นักเรียนจะไปศึกษาดูงานภาคใต้หรือภาคเหนือเพราะอะไร 3) ถามเพื่อการนำเอาความรู้ไปใช้ในสถานการณ์ต่างๆ เช่น ถ้าเห็นคนถูกวิ่งราวกระเป๋านักเรียนจะทำอย่างไร 4) ถามเพื่อการจำแนก เช่น แนวนอนมีวัยรุ่นในอนาคต จะแต่งตัวตามแฟชั่นประเทศใด 5) ถามความสัมพันธ์ระหว่างเหตุผล เช่น ปัจจุบันคนไทยขาดความสามัคคีน่าจะมีสาเหตุมาจากอะไรและผลจะเป็นอย่างไร 6) ถามเพื่อให้ทราบความมุ่งหมาย เช่น เจตนาของผู้เขียนหนังสือเรื่องนี้ ต้องการนำเสนออะไรเพื่อเตือนสติคน 7) ถามเพื่อให้เกิดการ

คิดวิจารณ์ เช่น ประเทศไทยควรแบ่งเป็น 2 รัฐ นักเรียนเห็นด้วยหรือไม่ เพราะอะไร 8) ถามเพื่อแสดงความคิดเห็น เช่น มีผู้คาดเดาว่าน้ำมันจะขึ้นราคาเป็นถึงละ 100 บาท นักเรียนเชื่อหรือไม่ และถ้าเป็นจริง นักเรียนจะอย่างไร 9) ถามเพื่อเปิดการอภิปราย เช่น นักเรียนเห็นด้วยกับการตัดสินใจปิดโรงเรียนเมืองหรือไม่ เพราะเหตุใด 10) ถามเพื่อให้กำหนดนิยามหรือให้อธิบาย เช่น นักเรียนคิดว่าวิธีการทางวิทยาศาสตร์เป็นอย่างไร 11) ถามเพื่อให้สังเกต เช่น ภาวะโลกร้อนในปีที่แล้วต่างกับปีนี้อย่างไร 12) ถามเพื่อยั่วให้เกิดคำถามใหม่ๆ เช่น ถ้าไม่มีศิลาจารึก ประเทศไทยจะเป็นอย่างไร โดยผู้เขียนใช้คำถามถามผู้อ่านให้ตอบคำถามตามประเด็น ทำให้ผู้อ่านเกิดความคิดที่จะแก้ไขปัญหาที่ถาม ทำให้เกิดการใช้ความคิดวิเคราะห์ทุกคำถามเพื่อหาคำตอบ (Kongkeaw, 2007 : 24-26)

ผู้ศึกษามีความเห็นที่ ผู้เขียนใช้คำถามมีหลายลักษณะ ลักษณะเด่น คือ เป็นคำถามที่เป็นการกระตุ้นความคิดของผู้อ่าน ให้เกิดจินตนาการในการวิเคราะห์คำถามเพื่อหาคำตอบ ผู้เขียนใช้คำถามเป็นภาษาที่เข้าใจง่าย และมีความสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์การเรียนการสอนได้ใช้เหตุผลในการอธิบาย สามารถตอบโจทย์ในแต่ละปัญหาได้อย่างชัดเจน จุดประสงค์ของผู้เขียนเพื่อให้นักเรียนเกิดทักษะในการคิดหาคำตอบเป็นการบริหารสมองของนักเรียนได้อีกรูปแบบหนึ่ง แต่หากมองในอีกด้านหนึ่ง อาจทำให้นักเรียนเกิดความเครียดที่ต้องกังวลคิดหาคำตอบรวมถึงผู้อ่านหากอ่านบทนี้แล้วอาจทำให้เกิดความเครียดในการ

อ่านเช่นกัน

เทคนิคการใช้คำถาม ผู้เขียนได้นำเอาเทคนิคของผู้สอนหลายท่านมาประมวผลเพื่อรวบรวมให้ผู้สอนสามารถนำคำถามไปใช้ในการสอนได้ โดยสรุปบทบาทผู้สอนในการใช้คำถามคือ 1) ผู้สอนคอยอำนวยความสะดวก โดยฟังการตั้งคำถามของผู้เรียน และการอภิปราย 2) ผู้สอนส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้จินตนาการ 3) ผู้สอนควรหลีกเลี่ยงการถามและตอบที่ซ้ำๆ 4) ผู้สอนต้องติดตามไปด้วยแต่ละคำถาม 5) ฝึกการใช้ศิลปะในการถาม (Sudhirat, 2012 : 28-40) ซึ่งเปรียบเทียบกับเทคนิคจากแรงสนับสนุนการใช้คำถามของหนังสือ 108 คำครุกระตุ้นให้หนูคิด ดังนี้ 1) ครูควรละเว้นคำถามที่ต้องการคำตอบว่า ใช่-ไม่ใช่ อะไรที่ไหน เมื่อไร 2) ครูควรเปลี่ยนคำถามหรือคำพูดใหม่ถ้านักเรียนยังตอบไม่ได้ 3) ครูควรแสดงการยอมรับคำตอบของนักเรียนโดยไม่ต้องหยุด อาจใช้ท่าทางประกอบได้ เช่น พยักหน้า สัมผัสตัว เป็นต้น 4) ครูควรถามคำถามก่อนเรียกชื่อให้นักเรียนตอบ 5) ครูควรพยายามให้นักเรียนตอบในลักษณะที่พูดกับเพื่อนทั้งชั้น ไม่ใช่พูดกับครูคนเดียว 6) ครูควรให้การเสริมแรงเมื่อนักเรียนตอบคำถามเสร็จแล้ว 7) ครูไม่ควรแนะแนวทางหรือคำตอบให้ทันทีหลังจากถาม 8) ครูควรทอดระยะเวลาหลังถามคำถามแล้วโดยหยุดหรือทอดระยะเวลาชั่วคราวหนึ่งคอยให้นักเรียนตอบ 9) ครูควรกระตุ้นให้ผู้เรียนมีโอกาสตอบคำถามได้หลายคน 10) ครูควรพยายามฝึกให้นักเรียนฟังและโต้ตอบซึ่งกันและกัน (Office of National Primary Education Committee, 2000 : 18)

ผู้ศึกษามีความเห็นว่าคุณเขียนได้สรุปเทคนิคในการใช้คำถามต่างๆ โดยเปรียบเทียบกับผู้เขียนท่านอื่น เพื่อรวบรวมความคิดให้เป็นไปแนวทางอันเดียวกันครูผู้สอนสามารถนำไปต่อยอดการสอนได้ เนื่องจากมีบรรทัดฐานในการรวบรวมความคิดไว้แล้ว ทำให้เกิดความคล่องตัวของผู้สอนสามารถนำความคิดนี้ไปใช้ได้เลย แต่จะเป็นข้อเสียอยู่ที่ว่า ผู้สอนอาจขาดการสร้างสรรค์ในความคิดของตนเอง ในการใช้เทคนิคการสอนแบบสำเร็จรูป

ระดับการใช้คำถาม ผู้เขียนได้เน้นระดับการใช้คำถามโดยให้ใช้ความคิด ไม่ใช่ความจำเพียงเท่านั้น โดยผู้เขียนนำแนวคิดด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ของบลูม (Bloom) มาเป็นแนวทางการตั้งคำถาม ซึ่งมี 6 ระดับ คือ ถามความรู้ ถามความเข้าใจ ถามการนำไปใช้ ถามการวิเคราะห์ ถามการสังเคราะห์ ถามการประเมินค่า ซึ่งผู้เขียนได้นำแนวคิดการแบ่งระดับของคำถามของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มาเปรียบเทียบกับแนวคิดด้านพุทธิพิสัยของบลูม ซึ่งให้เห็นคำถามที่เป็นเครื่องกระตุ้นให้เด็กเกิดความคิดและสนใจต่อสื่อและสิ่งต่างๆ รอบๆ ตัว แบ่งคำถามเป็น 2 ระดับคือ คำถามระดับต่ำ 6 ชนิด คือ คำถามให้สังเกต คำถามให้ทบทวนความจำ คำถามบอกความหมายหรือคำจำกัดความ คำถามชี้บ่งคำถาม ถามนำ คำถามเฝ้าความสนใจ และคำถามระดับสูง 7 ชนิด คือ คำถามให้อธิบาย คำถามให้เปรียบเทียบ คำถามให้จำแนกประเภท คำถามให้ยกตัวอย่าง คำถามให้วิเคราะห์ คำถามให้สังเคราะห์ คำถามให้ประเมินค่า (Sudhirat, 2012 : 41-45) ซึ่งสอดคล้องกับ บทความแนวคิดการจำแนก

พฤติกรรม การเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์การจัดการศึกษาด้านพุทธิพิสัยตามแนวคิดของบลูมและคณะฉบับปรับปรุง ในวารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง กล่าวว่า “การแบ่งพฤติกรรมการเรียนรู้ด้านพุทธิพิสัยตามแนวคิดของบลูมและคณะฉบับปรับปรุง ออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่งได้แก่ พฤติกรรมการใช้สมองเพื่อการเรียนรู้ ซึ่งมีการจัดแบ่งออกเป็น 6 ลำดับชั้น คือ การจำ ความเข้าใจ การปรับใช้ การวิเคราะห์ การประเมิน และการสร้างสรรค์ ส่วนที่สอง ได้แก่ ข้อความรู้ที่ผู้เรียนต้องเรียนรู้ ซึ่งได้มีการจัดแบ่งออกเป็น 4 ลำดับชั้น คือ ความรู้ที่เป็นข้อเท็จจริง ความรู้ที่เป็นมโนทัศน์ ความรู้ที่เป็นกระบวนการขั้นตอน ความรู้ในส่วนของการหยังรู้ถึงวิธีคิดของตนเอง” (Tanthavanicha, 2015 : 1)

ผู้ศึกษามีความเห็นว่าคุณดีในการเขียนบทนี้ มีการแยกแยะระดับคำถามตามกลุ่มประเภทของเด็กเก่ง ปานกลาง ไม่เก่ง หรือต้องปรับปรุง ทำให้ผู้อ่านอ่านแล้วเข้าใจในการเขียนในเชิงอุปมาอุปไมยเปรียบเทียบคำถาม ซึ่งผู้สอนสามารถนำเอาคำถามต่างๆ มาใช้ในการสอนนักเรียน เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ทางด้านสมองให้มีประสิทธิภาพไหวพริบในการตอบคำถาม และผู้สอนสามารถแยกแยะความสามารถในการตอบคำถามของนักเรียนได้ รวมถึงการจัดกลุ่มประเภทของนักเรียนได้ว่าจะอยู่ในขั้นไหน ส่วนข้อต่ออยู่ในประเด็นนี้คือ นักเรียนแยกกลุ่มการเรียนรู้ตามความสามารถ อาจทำให้นักเรียนเกิดการน้อยใจ หรือมีปมด้อยในใจ ทำให้เกิดการเบื่อในการเรียนได้ ซึ่งผู้เขียนอาจเขียนโดยใช้คำถามแบบไม่แยกกลุ่มประเภท

แต่เป็นไปในทางสายกลาง มีรูปภาพประกอบและมีการเล่นเกมที่มีความรู้และมีความบันเทิงไปพร้อมกัน เพื่อกระตุ้นความคิดของนักเรียนอาจทำให้ไม่น่าเบื่อ และไม่เกิดปมด้อยของนักเรียนได้

การใช้คำถามพัฒนาการคิดวิเคราะห์ ผู้เขียนได้ยกทฤษฎีการคิดวิเคราะห์ของนักวิชาการหลายท่านมารวบรวมให้ผู้อ่าน อ่านแล้วสามารถเข้าใจได้โดยง่าย แม้จะเขียนตามหลักวิชาการแต่ก็ใช้ศัพท์ และวิธีการเขียนแบบเรียบง่าย โดยอธิบายถึงความหมายของการคิดวิเคราะห์ ตามนัยความหมายของบลูม (Bloom) ของกู๊ด (Good) ได้อธิบายถึงหลักการใช้คำถามส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ตามแนวของบลูม 3 ลักษณะ มาเป็นกรอบตั้งคำถาม ดังนี้ 1) วิเคราะห์ความสำคัญ 2) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ 3) วิเคราะห์หลักการ (Sudhirat, 2012 : 54-67) ซึ่งสอดคล้องกับบทความการคิดเชิงวิเคราะห์ Analytical Thinking ความว่า “การคิดวิเคราะห์ หมายถึง ความสามารถในการแยกแยะเพื่อสืบค้นข้อเท็จจริงของเหตุการณ์เรื่องราวหรือเนื้อหาต่างๆ โดยการจำแนกแยกแยะ เปรียบเทียบข้อมูลจัดกลุ่มอย่างเป็นระบบ ตีความ และทำความเข้าใจกับองค์ประกอบของสิ่งนั้น โดยมีหลักฐานอ้างอิงเพื่อหาข้อสรุปที่น่าจะเป็นไปได้ และใช้กระบวนการตรรกวิทยาในการสรุป ตัดสินใจได้อย่างถูกต้องและสมเหตุสมผล” (Tantinrasak, 2006 : 1)

ผู้ศึกษามีความเห็นเห็นว่า ผู้เขียนได้ยกทฤษฎีการคิดวิเคราะห์ของนักวิชาการหลายท่านมารวบรวมให้ผู้อ่านได้อ่าน โดยไม่ต้องไปค้นหาหลักวิชาการที่อื่น ข้อดี คือ ผู้อ่านสามารถนำทฤษฎีของนักวิชาการไปปรับใช้ในการหาคำตอบของตนเองที่

ค้นหาตามหลักการของนักวิชาการของแต่ละท่าน ซึ่งเป็นการสะดวกต่อผู้อ่านได้รวบยอดของหลักการไปค้นหาคำตอบที่ตนเองต้องการคำตอบได้

การใช้คำถามพัฒนาการคิดแก้ปัญหา ผู้เขียนได้เขียนถึงยุคโลกาภิวัตน์ เป็นยุคเทคโนโลยีสารสนเทศที่สื่อสารกันได้อย่างรวดเร็ว โดยผ่านระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ ผู้เขียนได้อ้างความคิดเห็นของนักวิชาการหลายท่าน ได้หยิบยกกระบวนการคิดแก้ปัญหาของดิวอี้ (Dewey) คือ ขั้นที่ 1 การเสนอปัญหา ขั้นที่ 2 กำหนดขอบเขตของปัญหาและแยกลักษณะสำคัญของปัญหา ขั้นที่ 3 เสนอวิธีการแก้ปัญหา ขั้นที่ 4 ดำเนินการตรวจสอบ ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างการใช้คำถามพัฒนาการคิดแก้ปัญหา กรณีศึกษา ปัญหาโลกร้อน เสนอแนวทางการแก้ปัญหาของแต่ละขั้นตอนโดยประมวลผลจากแนวคิดของนักวิชาการที่ผู้เขียนได้นำมากล่าวอ้างในเรื่องนี้ (Sudhirat, 2012 : 67-81) ซึ่งสอดคล้องกับหนังสือการเรียนรู้โดยการลงมือทำ (Learning by doing) ความว่า “ปรัชญาของจอห์น ดิวอี้เป็นปรัชญาที่ยกย่องประสบการณ์ผู้เรียนต้องเรียนรู้จากการกระทำในสถานการณ์จริง การศึกษาตามทัศนะของจอห์น ดิวอี้ คือ ความเจริญงอกงามทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา การจัดกระบวนการเรียนรู้ ที่เน้นการปฏิบัติจริง เป็นการจัดการกิจกรรมในลักษณะกลุ่มปฏิบัติการที่เรียนรู้ด้วยประสบการณ์ตรงจากการเผชิญสถานการณ์จริงและการแก้ปัญหา เพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากการกระทำผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง ฝึกคิด ฝึกลงมือทำ ฝึกทักษะกระบวนการต่างๆ ฝึกการแก้ปัญหาด้วยตนเอง และฝึกทักษะการเสาะ

แสวงหาความรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มกระบวนการเรียนรู้แบบ แก่ ปัญหาเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อให้ผู้เรียนคิดเป็นและแก้ปัญหาเป็น โดยการนำวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาใช้บางครั้งก็เรียนวิธีสอนนี้ว่าการสอนแบบวิทยาศาสตร์” (Ruangrong, 2007 : 27)

ผู้ศึกษามีความเห็นว่าการเขียนถึงกระบวนการแก้ปัญหา การเสนอปัญหา การกำหนดขอบเขต และทำความเข้าใจปัญหา การเสนอแนวทางวิธีการแก้ปัญหา การลงมือแก้ปัญหา การประเมินและตรวจสอบวิธีการแก้ปัญหา และการนำเสนอวิธีการแก้ปัญหาตามหลักการของนักวิชาการหลายท่าน โดยเฉพาะของดิวิตี หรือจอห์น ดิวิตี ผู้อ่านที่ประกอบอาชีพครูสามารถนำไปปรับใช้ในการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี รวมถึงผู้ที่ประกอบวิชาชีพอื่นๆ ก็สามารถนำไปปรับใช้กับองค์กรของตนเองได้ด้วย

การใช้คำถามพัฒนาการคิดสร้างสรรค์ ผู้เขียนได้นำความคิดสร้างสรรค์ของนักวิชาการในหลายแง่คิดมาเรียบเรียง ให้ผู้อ่านได้เห็นความแตกต่างในแต่ละความคิด ซึ่งมีความหมายหลายนัย ได้ชี้ให้เห็นลักษณะของผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ควรมีลักษณะอย่างไร โดยรวบรวมความคิดของนักวิชาการหลายท่าน สรุปได้ว่า ผู้ที่มีการคิดสร้างสรรค์จะมีลักษณะของคนที่ตั้งตัวอยู่เสมอ มีความรู้สึกไวต่อปัญหา มีสมาธิช่างพินิจพิเคราะห์ เปิดรับประสบการณ์ต่างๆ จากผู้อื่น นอกจากนั้นยังซื้อสรรคที่สกัดกั้นการคิดสร้างสรรค์ (Sudhirat, 2012 : 101-104) ซึ่งสอดคล้องกับ หนังสือความคิดสร้างสรรค์ ความว่า “การเรียนการสอนเพื่อส่งเสริม

การคิดสร้างสรรค์ ให้มีความตื่นตัวและมีปฏิสัมพันธ์ต่อปัญหาที่เกิดขึ้น” (Ransinan, 2015 : 29)

ผู้ศึกษามีความเห็นว่าการนำแนวคิดของนักวิชาการมาเรียบเรียงให้เป็นตามลำดับขั้นตอนของกระบวนการใช้คำถามพัฒนาการคิดสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นการบูรณาการประสบการณ์ที่มีอยู่แล้วมาสร้างงานให้มีรูปแบบใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิมเพื่อแก้ปัญหา เรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นการคิดหาคำตอบได้หลายประเภท หลายทิศทาง หลายรูปแบบผู้อ่านสามารถนำไปปรับใช้ในการพัฒนาความคิดได้

การใช้คำถามพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การเขียนในหลักวิชาการให้ความหมายของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ คือ ปัญญาที่สามารถรู้หรือให้เหตุผลที่ถูกต้องปัญญาสามารถในการพิจารณาจัดแจงวางแผน สืบสวน แสวงหาไตร่ตรองเหตุผลการให้ความหมายของนักวิชาการหลายท่านอย่าง เช่น กู๊ด เดรสเซล เอ็นนิส ทำให้ผู้อ่านได้รับความรู้อย่างเข้าใจลึกซึ้ง และผู้เขียนได้อธิบายถึงลักษณะของผู้มีการคิดอย่างมีวิจารณญาณ รวมถึงกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณว่าเป็นเช่นไรตามความคิดของนักวิชาการเดรสเซล และเมฮิว ทำให้ผู้อ่านได้ทราบถึงแนวคิดของนักวิชาการต่างชาติแตกต่างหรือคล้ายกันอย่างไรจากการอ่านที่ผู้อ่านนำเอาวิธีคิดอย่างมีวิจารณญาณมาใช้ในการรับสารจากการอ่าน ทั้งนี้ เพื่อประเมินสิ่งที่อ่าน และตัดสินใจว่า สิ่งที่ผู้เขียนนำเสนอ มีเหตุผลน่าเชื่อถือหรือไม่ เพียงใดการอ่านอย่างมีวิจารณญาณเป็นทักษะการอ่านขั้นสูงที่ผู้อ่าน

จำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องทีอ่านเพื่อเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์วิจารณ์ในขั้นสูงต่อไป ทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโลกของข้อมูลข่าวสาร เช่นในปัจจุบัน ทั้งนี้ เพราะจะช่วยให้ผู้อ่านรู้จักวิเคราะห์ ตรวจสอบและเลือกรับข้อมูลข่าวสารต่างๆ ได้อย่างมีเหตุผล (Sudhirat, 2012 : 105-106) ซึ่งสอดคล้องกับหนังสือกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณทักษะการคิด แบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ “ทักษะการคิดที่เป็นแกน” และ “ทักษะการคิดขั้นสูง” ส่วน “กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ” ประกอบด้วย จุดมุ่งหมายของการคิดและวิธีคิด 1) ทักษะการคิดที่เป็นแกน (Core / General Thinking Skills) หมายถึง ทักษะการคิดทีจำเป็นต้องใช้อยู่เสมอในการดำรงชีวิตประจำวัน และเป็นพื้นฐานของการคิดขั้นสูงทีมีความสลับซับซ้อน ประกอบด้วย การสังเกต (Observing) การสำรวจ (Exploring) การตั้งคำถาม (Questioning) การเก็บรวบรวมข้อมูล (Information Gathering) การระบุ (Identifying) การจำแนกแยกแยะ (Discriminating) การจัดลำดับ (Ordering) การเปรียบเทียบ (Comparing) การจัดหมวดหมู่ (Classifying) การสรุปอ้างอิง (Inferring) การแปล (Translating) การตีความ (Interpreting) การเชื่อมโยง (Connecting) การขยายความ (Elaborating) การให้เหตุผล (Reasoning) และการสรุปย่อ (Summarizing) 2) ทักษะการคิดขั้นสูงหรือทักษะการคิดทีซับซ้อน (Higher-ordered / More Complexed Thinking Skills) หมายถึง ทักษะการคิดทีมีขั้นตอนหลายขั้นและต้องอาศัยทักษะ

การสื่อความหมาย และทักษะการคิดทีเป็นแกนหลายๆ ทักษะในแต่ละขั้น ทักษะการคิดขั้นสูงจึงจะพัฒนาได้เมื่อเด็กได้พัฒนาทักษะการคิดพื้นฐานจนมีความชำนาญพอสมควรแล้ว ทักษะการคิดขั้นสูงประกอบด้วยทักษะย่อยๆ (Office of National Primary Education Committee, 1997 : 29)

ผู้ศึกษามีความเห็นว่ ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างเป็นแบบฝึกการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งได้เขียนถึงกระบวนการฝึกผู้เรียน โดยการให้ผู้เรียนได้นิยามปัญหา แล้วจึงรวบรวมข้อมูล จัดระบบข้อมูล ตั้งสมมติฐาน การอ้างอิงโดยใช้หลักตรรกศาสตร์ และสมเหตุสมผล ทำให้ผู้เรียนได้ทราบความเป็นมาของกระบวนการเรียนอย่างเป็นระบบเกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยอิงหลักวิชาการมาสนับสนุน

การประเมินทักษะการใช้คำถาม การอ้างอิง การตั้งคำถามต้องได้รับการฝึกฝนอยู่เสมอกล่าวถึงประเด็นในการประเมินทักษะการใช้คำถามแบบฟอร์มการประเมินทักษะการใช้คำถาม รายการคำถาม (Sudhirat, 2012 : 106-126) ซึ่งสอดคล้องหนังสือผลการใช้เทคนิคการตั้งคำถามของครูทีมีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ และพฤติกรรมกลุ่มของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ลักษณะของคำถามทีดีคำถามทีดีช่วยให้การใช้คำถามของผู้สอนบรรลุวัตถุประสงค์มากยิ่งขึ้น ลักษณะของคำถามทีดีมีลักษณะ ดังนี้ 1) สามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิดทั้งในด้านเหตุผลการวิเคราะห์ สร้างสรรค์และเป็นคำถามทีท้าทายผู้ตอบ 2)

สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการเรียนแต่ละเนื้อหา 3) เหมาะสมกับระดับชั้นของผู้เรียนไม่ยากหรือง่ายเกินไป 4) ใช้ภาษาง่ายๆ เฉพาะเจาะจงสั้นกะทัดรัดได้ครบ 5) ขึ้นต้นประโยคโดยใช้คำถามแทนที่จะบอกข้อความก่อนแล้วถามคำถามทีหลังตัวอย่างเช่นแทนที่จะถามโดยใช้ประโยคว่า “ไดโนเสาร์ครองโลกมาหลายร้อยล้านปีในช่วงยุคใด” ก็ใช้ว่าใน “ยุคใดที่ไดโนเสาร์ครองโลก” จะดีกว่า 6) ไม่ควรตั้งคำถามหลายคำถามในขณะเดียวกันและไม่ตั้งคำถามนิเสธพร้อมทั้งควรเป็นคำถามแบบเปิดเพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดแบบอเนกนัย 7) ต้องมีระดับความยากง่ายพอเหมาะกับชั้นที่เรียนและวุฒิภาวะของผู้เรียนจากลักษณะของคำถามที่ดีที่นักการศึกษาจำแนกไว้สรุปได้ว่า ลักษณะการถามคำถามที่ดีนั้นเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้สอนสามารถช่วยให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีประโยชน์ต่อผู้เรียนในการพัฒนาความคิดในระดับสูงต่อไป (Sudhasinobol, 1998 : 1)

ผู้ศึกษามีความเห็นว่าการสอนแต่ละครั้งผู้สอนต้องให้ความสำคัญกับการใช้คำถาม โดยการฝึกตั้งคำถามและประเมินตนเองอยู่เสมอ ซึ่งการฝึกฝนบ่อยๆ นี้ จะช่วยให้ผู้สอนมีพัฒนาการสอน มีทักษะการใช้คำถามที่ส่งเสริมการคิดคำถามให้หลากหลายมากยิ่งขึ้น ดังนั้น ผู้เขียนควรให้นักเรียนฝึกหัดตั้งคำถาม และตอบคำถามที่ได้ตั้งขึ้นให้มีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวิชาที่เรียนจะเป็นการฝึกฝนให้นักเรียนเกิดการพัฒนาการทางสมอง เป็นการคิดนอกกรอบของนักเรียนจากที่เคยได้เรียนมา

4. สรุป

1. จุดเด่นโดยภาพรวมหนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือแนวทฤษฎีวิชาการ รูปแบบปกของหนังสือเป็นภาพสีรุ้ง ท้องฟ้า และก้อนเมฆ ซึ่งอาจจะหมายถึงความคิดที่มีจินตนาการอันกว้างไกลของผู้เขียน สารบัญของหนังสือมีความชัดเจนในแต่ละบท ตัวหนังสืออ่านง่ายใช้สีน้ำเงิน สบายตา และใช้กระดาษที่ถนอมสายตา ทำให้ผ่อนคลายในการอ่านแบบสบายๆ ไม่เครียด ถึงแม้จะเป็นการนำเสนอแนวคิดในลักษณะเชิงวิชาการก็ตาม ผู้เขียนใช้ชื่อเรื่อง “เทคนิคการใช้คำถามพัฒนาการคิด” เพื่อเป็นการดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน โดยอ้างแนวคิดของนักวิชาการหลายท่านทั้งในประเทศและต่างประเทศนำเสนอจากเรื่องง่ายไปหาเรื่องยาก จะเห็นได้จาก การนำเอาเรื่องที่เป็นประเด็นสำคัญมาเขียนในบทแรกๆ แล้วนำหลักวิชาการมาเขียนในบทหลังๆ การอธิบายแต่ละประเด็นของแต่ละเรื่อง พร้อมยกตัวอย่างประกอบให้เห็นเป็นรูปธรรม การเขียนแบบเชิงวิเคราะห์ตามหลักวิชาการแต่เข้าใจง่าย ซึ่งผู้อ่านโดยเฉพาะผู้มีวิชาชีพครูสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการสอนนักเรียนได้ จึงอาจกล่าวได้ว่า หนังสือเล่มนี้มีรูปแบบที่มีความชัดเจนมาก เช่น การใช้ลักษณะคำถาม เทคนิคการใช้คำถาม การอธิบายโดยแทรกหลักวิชาการ แต่อ่านแล้วไม่รู้สึกรู้สึกหนักสมอง แนวคิดของนักวิชาการหลายท่านที่เกี่ยวกับการใช้คำถามพัฒนาการคิดวิเคราะห์ ผู้เขียนได้อูปรมาอุปไมยเปรียบเทียบให้เห็น ได้อย่างชัดเจน พร้อมนำเสนอแนวคิดของตนในการสรุปท้ายบททุกบท ทำให้ผู้อ่านสามารถหาคำตอบและเข้าใจในประเด็นต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ทำให้เกิด

การพัฒนาความคิดของ ผู้อ่านด้วย

2. จุดเด่นในเนื้อหา

2.1 เนื้อหาหลัก ซึ่งเป็นจุดแข็งของหนังสือเล่มนี้ เช่น การวางโครงเรื่องใน แต่ละบท การเรียงลำดับความสำคัญของเนื้อหา การให้ความหมายของศัพท์ต่างๆ การนำเสนอแนวคิดของนักวิชาการไม่มากจนเกินไป การนำประเด็นที่สำคัญมาวิเคราะห์ การเชื่อมโยงเนื้อเรื่องต่อเนื่องกันอย่างเป็นระบบ การแตกประเด็นเป็นข้อปลีกย่อยต่างๆ ซึ่งทำให้ผู้อ่านอยากจะติดตามอ่านบทต่อไป ในบทสุดท้ายมีการประเมินผลพร้อมตัวอย่างประกอบ หนังสือเล่มนี้จะเป็นคู่มือของครูผู้สอนได้เป็นอย่างดี

2.2 เนื้อหารอง ในส่วนของการอธิบายในแต่ละหัวข้อพร้อมการยกตัวอย่างประกอบ ทำให้ผู้อ่านเห็นเป็นรูปธรรมได้อย่างชัดเจน

3. ข้อเสนอแนะ

หนังสือ “เทคนิคการใช้คำถามพัฒนาการคิด” เป็นหนังสือที่มีคุณภาพต่อการ วงการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง แต่มีบางประเด็นที่ผู้ศึกษาเห็นว่าควรศึกษา

เพิ่มเติม ดังนี้

3.1 ควรศึกษาในประเด็นการเปรียบเทียบการใช้คำถามในกลุ่มอื่น คือ นักศึกษาระดับต่างๆ การนำหลักการและวิธีการไปปรับใช้ได้ผลแตกต่างกันอย่างไร

3.2 ควรศึกษาการเปรียบเทียบการใช้คำถามระหว่างเด็กนักเรียนอนุบาลกับเด็กประถมศึกษา วิเคราะห์จากสภาวะแวดล้อมการเรียนรู้ของเด็ก

3.3 ควรศึกษาการใช้คำถามในการรับสมัครบุคลากรเข้าทำงานของหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน

หนังสือเล่มนี้พิมพ์เป็นครั้งที่ 3 ฉบับปรับปรุง ซึ่งคาดว่าจะมีการจัดพิมพ์อีกหลายครั้ง เพราะเป็นหนังสือที่มีเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อ่าน สามารถนำไปปรับใช้ได้ไม่เฉพาะแต่อาชีพครูเท่านั้น อาชีพอื่นๆ ก็เช่นกัน ผู้เขียนใช้ประสบการณ์ที่เป็นอาจารย์เป็นผู้เชี่ยวชาญหลายด้าน และเป็นนักวิชาการที่เขียนเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่าย ทำให้ผู้อ่านเข้าใจได้ง่าย นับว่าเป็นหนังสือที่เป็นประโยชน์ต่อวงการศึกษามากยิ่งขึ้น

References

- Dejakup, P. (2002). *Behavior in Science Teaching*. Bangkok : Academic Development Company.
- Kongkeaw, J. (2006). Questioning Technique for Thinking Development. *Tai Rom Bang Soon*, 4(4), 24-26.
- Office of National Primary Education Committee. (2000). *108 Questions to Encourage Children to Think*. Bangkok : Religious Affairs Printing.
- Ransinan, A. (2015). *Creative Thinking*. Bangkok : Srinakharinwirot University.

- Ruangrong, B. (2007). *Learning by Doing*. Nakhon Si Thammarat : Bachelor in Education Program. Nakhon Si Thammarat Rajabhat University.
- Sudhasinoobol, K. (1998). *Results of Questioning Technique of Teachers towards Science Learning Outcomes in Skills of Scientific Process and Behaviors of Fifth Year Secondary School Students*. Bangkok : Thesis Srinakharinwirot University.
- Sudhirat, C. (2012). *Questioning Technique for Thinking Development*. Bangkok : V Print (1991).
- Tanthavanicha, P. (2015). Concepts for Identifying Learning Behaviors According to the Objectives of Educational Management in terms of Cognitive Domain of Bloom and Colleagues. *Lampang Rajabhat University*, 3(2).
- Tantinrasak, J. (2006). *Analytical Thinking Summary by Prof. Dr. Kiansak Wongcaroen in Administrator Training Program of Ministry of Interior*. Bangkok : n.d.